

UNKARILAISEN MUSIIKIN JÄLJILLÄ SUOMESSA

Viljo Tervonen

Musiikin alueella esiintyneiden suomalais-unkarilaisten kosketusten ja myöhemmin tapahtuneen tietoisuuden yhteistyön selvittelyn liittäminen hungarologian piiriin on mahdollista siltä pohjalta, että tulkitsemme hungarologian käsitteen samaan tapaan kuin professori Mikko Korhonen: "Hungarologia voidaan ... rajata tarkoittamaan vain sellaista Unkarin tutkimusta, joka tähtää nimenomaan Unkariin liittyvien ilmiöiden ymmärtämiseen tai selittämiseen ja joka jollakin tavalla voidaan suhteuttaa kokonaisvaltaiseen Unkari-kuvan rakentamiseen." (1)

Tietoja viimevuosisadalta ja tämän vuosisadan alusta

Bartókin juhlavuonna 1981 lupasin kirjoittaa unkarilaiselle Kortárs -lehdelle artikkelin aiheesta Bartókin musiikki Suomessa. (2) Tavanomaiset hakuteokset eivät antaneet tähän kuitenkaan riittävästi aineistoa. Koska halusin hahmotella artikkeliin myös historiallisen taustaa, havaitsin kohta, että on turvautuminen suomalaiseseen lehdistöön, etsittävä siitä konsertti-ilmoitukset, -kritiikit, maininnat taiteilijavierailuista jne. Keruutyö ei ollut tuloksetonta.

Jo sadan vuoden takaa on painettuja todistuskappaleita siitä, että sukukieltä puhuvassa Unkarissa syntynyt musiikki alkoi kiinnostaa suomalaisia. Kielimiesten tutkimusten ohella varsinkin vapaussota 1848 - 49 ohjasi monen suomalaisen ajatukset maahan, jonka kohtalosta heitettiin arpaa. Silloinen lehdistömme, niin suomen- kuin ruotsinkielinenkin, piti lukijat ajan tasalla. Saatiin tietoa myös Unkarin kirjallisuudesta ja sen nimekkäistä edustajista. Kiertotietä pääsivät meillä myös ensimmäiset unkarilaiset kansanlaulut julkisuuteen, saksasta ruotsiksi käännettyinä. (3) Ensimmäiset kansanlaulusuomennokset ilmestyivät vasta 1874. (4) Sävelmistä ei kukaan puhunut mitään, eiväthän niistä juuri piitanneet laulujen kerääjätäkään.

Kun 1870-luvulla unkarilainen kansannäytelmä löytää tien Suomeen, alkaa uusi aika. Unkarilainen laulelma eli **magyar nóta**, sävelletty kansanomaisen laulu eli **népies műdal** lumoo melankoliset suomalaiset, ja jos tulisempaa tarvittiin, niin kyllä csárdás-sävelmiä oli tarjolla. Käsitteiden sekavuudesta johtui, että mikä tahansa laulelma leimattiin kansanlauluksi, kunhan se tuli tai sen luultiin tulevan Unkarista: aidosta kävi vaikka saksalainen sepite. Sata vuotta sitten sai Helsingin herrasyleisö nauttia kaupungin hienoimmassa ravintolassa ihka aidon

unkarilaisen mustalaisorkesterin soitosta. Tämän musiikin hurmasta ovat suomalaiset Unkarinkävijät kirjoittaneet uupumatta vuosikymmenien ajan. Kielentutkijat, vakaat tiedemiehet, heltyvät ja joutuvat vahvaan tunnetilaan, kun mustalaiset soittavat.

Unkarin taidemusiikista kantautui meille ensimmäisenä Ferenc Lisztin maine. Jo niin varhain kuin 1839 (numerossa 4) Helsingfors Tidningar kertoo saksalaisten ja ranskalaisten lehtiutisten mukaan Lisztin ja toisen pianotaiturin, Sigmund Thalbergin Pariisissa tapahtuneesta kuuluisasta kilpasoitosta. Seuraavana vuonna on turkulaisella kirjakauppialla kaupunkinsa lehdessä (5) suuri ilmoitus saatavana olevista nuoteista, näiden joukossa myös Lisztin sävellyksiä. Tarjotaan ostettavaksi mm. 'Magyar dallok zongorára, Ungarische Nationalmelodier', kaksi erillistä vihkoa. Kysymyksessä on kaikkiaan neljänä vihkona ilmestynyt Lisztin sävellysten sarja, jota jatkoivat hänen unkarilaiset rapsodiansa, numerot 12 - 21. Liszt, eurooppalainen kuuluisuus ja sensaatiomainen pianovirtuoosi, esiteltiin suomalaiselle yleisölle seikkaperäisemmin ensi kerran 1850. (6) Ranskasta käännetty laaja artikkeli oli sävyiltään aika kielteinen, mutta se antoi kuitenkin aavistua, että jotakin uutta oli musiikin alalla syntymässä. Jo ennen tuota artikkelia Z. Topelius, ensimmäisen suomalaisen oopperan libreton tekijä, kirjoitti morsiamelleen lemменkirjeen, jossa oli Lisztin kuva. Sama mies puhui muutamaa vuotta myöhemmin Unkarin kohtalosta, 'pimeyden hengistä', hän tietää Aradin verituomiot ja kirjoittaa runon Kossuthista. Kaukaisen Suomen sivistyneistö tähyili Unkariin. (7)

Unkarilaisten laulelmien hallitseva asema kestää meillä oikeastaan yli puoli vuosisataa. Sitä pönkittivät sitkeästi ohjelmistossa pysyvät kansannäytelmät, Ky-län heittiöstä Punaiseen laukkuun, uutuutena János Sankari, jonka ensi-ilta oli 1913, ja tietenkin unkarilaisten operettien (Kálmán, Lehár, myöhemmin Paul Abrahám) saavuttama suosio. Antero ja Evert Suonio julkaisivat sarjan unkarilaisia kansanlauluja, jotka eivät olleet kansanlauluja vaan kansanomaisia taidelauluja, ilmestyi yksinlauluja ja kuorosovituksia, mm. Jyväskylän ensimmäisiin laulujuhliin (1884) kaksi unkarista suomennettua mieskuorolaulua 1882. (8) Ani harvoin eksyi meille aitoja kansansävelmiä, mutta sen sijaan sellaisista säveltäjistä kuin Erkel ja Egressy saatiin jo verrattain varhain jotakin tietää.

Portaana nykyaikaan voidaan pitää seuraavaa vaihetta: ollaan vuodessa 1905. Silloinen musiikkilehtemme, ruotsinkielinen Finsk Musikrevy, oli hankkinut Budapestin kirjeenvaihtajakseen Andor Csernan (1885-1933), lehtimies-kriitikko-kääntäjän. Laajahkossa artikkelissaan 'Unkarilainen kansan- ja mustalaismusiikki' (9) hän kuvailee värikkäästi mustalaisten vaiheita ja elämää, mainitsee Lisztin tutkimuksen mustalaismusiikista ja toteaa lopuksi, että "mustalaismusiikista on tul-

lut vähitellen Unkarin kansan musiikkia, sillä se kykenee ilmaisemaan täysin uskottavasti unkarilaisen laulun herkkyyttä ja välittömyyttä; unkarilaiset katselevat ylpeinä mustalaista, vanhan, ihanan kansanlaulun säilyttäjää ja hoivaajaa".

Csernan oppi ei langennut huonoon maaperään. Vuonna 1906 Suomen Laulua, silloista mieskuoroa, Unkarin-käynnilläkin johtanut Heikki Klemetti, varmoista mielipiteistään ja kriittisyydestään tunnettu säveltäjä-kuoronjohtaja-arvostelija, kirjoitti 1907 *Säveletär*-nimiseen musiikkilehteen kaksi artikkelia: "Mustalaissoittajat" (10) ja "Mustalaismusiikista" (11). Hän sanoo näin:

"Paljo on puhuttu...veljeskansamme unkarilaisten suuresta soitannollisuudesta ... Tekemieni huomioiden perustuksella tahtoisin kuitenkin väittää, että tämän maineen aiheuttajina eivät suinkaan ole varsinaiset magyarit. Unkarilaisilla ei ole huomattavia säveltäjiä, ei myöskään kuulun kuuluja esittäviä taiteilijoita, eivätkä heidän köörinsä ole ensi luokan köörejä, joten heidän soitannollinen kehityskantansa on olosuhteisiin nähden jotenkin matalalla, mutta ne, jotka mainetta levittävät, ja oikeutettua, ne ovat villit mustalaissoittajat. He ovat ihmeteltäviä soittoniekkoja. Eivät tunne nuotteja, ei kontrapunktia, ei mitään n.s. länsimaista korkeaa mutkallista oppia, mutta lyövät laudalta tuhansia konservatoriossa vuosikausia istuskelleita, arvostaan arkoja yleiseurooppalaisia taiteilijoita. Ja niin etä romahtaa." (12)

Tämä Klemenin kärjekäs ja osittain erheellinen väite - missä on esim. Liszt, sellotaiteilija Dávid Popper, viulutaiteilija Jenő Hubay? - on mainitsemisen arvoinen lähinnä kuriositeettina, mutta valitettavasti tämänkaltainen käsitys on elänyt meillä sangen sitkeästi. Tietämättömyys paljastuu myös siitä, että eletään jo aikaa, jolloin Bartók ja Kodály ovat perehtyneet Ilmari Krohnin metodiin järjestäessään keräämänsä kansansävelmistöä. Lisäksi heidän yhteisjulkaisunsa 'Magyar népdalok énekhanga zongorakísérettel' oli ilmestynyt vuoden 1906 lopussa.

'Matalalla soitannollisella kehityskannalla' olevasta Unkarista saapui keväällä 1907 Helsinkiin johtamaan tšekäläistä filharmonista orkesteria säveltäjä-kapellimestari Nándor Rékai mukanaan edellä mainittu Cserna. Unkarilaisten konsertin ohjelmassa oli seitsemän unkarilaista säveltäjää, mm. Imre Kálmán, Ernő Dohnányi, Jenő Hubay ja Leo Weiner. Unkarilainen taidemusiikki esittäytyi voimallisesti helsinkiläisyleisölle. Pääkonsertin jälkeen pidettiin ns. helppotajuinen konsertti, jossa Rékain lisäksi esiintyivät kapellimestarina Armas Järnefelt, Robert Kajanus, Erkki Melartin, Selim Palmgren ja Jean Sibelius, kukin johtaen oman sävellyksensä.

Jo ennen unkarilaista kapellimestarivierailua Andor Cserna oli lähettänyt laajan selonteon ja analyysin esitettävistä sävellyksistä ja niiden tekijöistä *Musik-revyssä* julkaistavaksi. Tämä 27 sivun pituinen artikkeli, josta otettiin eripainoskin (13), sisältää myös katsauksen Unkarin musiikin historiaan - mustalaismusiikki jälleen ensimmäisenä! Sen sijaan siinä ei tiedetä Béla Vikárin aloittamasta kansansävelmien keruusta, jota Bartók ja Kodály olivat ryhtyneet jatkamaan ja johon

jo edellä viitattiin. Näin ollen suomalaisille on kai annettava anteeksi, että he eivät voineet tällöinkään saada oikeaa kuvaa Unkarin musiikin tuonhetkisestä tilasta.

*

1880-luvulla syntyneessä Helsingin musiikkiopistossa toimi muiden ulkomaa-laisten opettajien joukossa - kotimaasta heitä ei vielä saatu - unkarilaissyntyinen viulunsoitonopettaja Hermann Csillag. Hänen työskentelystään ei liene kirjoitettu, nimi kyllä mainitaan eri yhteyksissä. Sibeliuksen tiedetään olleen hänen oppilaansa. Lehtitietoja hänestä on tämän kirjoittajalla vuosilta 1888 - 1889. Csillag soitti ensiviulua samassa jousikvartetissa jossa Sibelius toista. Kvartetti, jonka muut jäsenet olivat suomalainen K. F. Wasenius ja ilmeisesti vierasmaalainen W. Renck, konsertoi tässä kokoonpanossa ainakin keväällä 1888 pariin otteeseen Kämpin juhlasalissa; unkarilaista musiikkia ohjelmistossa ei ollut. (14) Csillagin tiedetään ajan mukaan 'avustaneen' muiden taiteilijoiden konsertteja esittämällä omia soolonumeroitaan. Lehtiarvostelussa kiitetään hänen "erinomaista virtuositeettiään". Hän oli mukana myös Sibeliuksen jousitrion (viulu, alttoviulu, sello) kantaesityksessä keväällä 1889. (15)

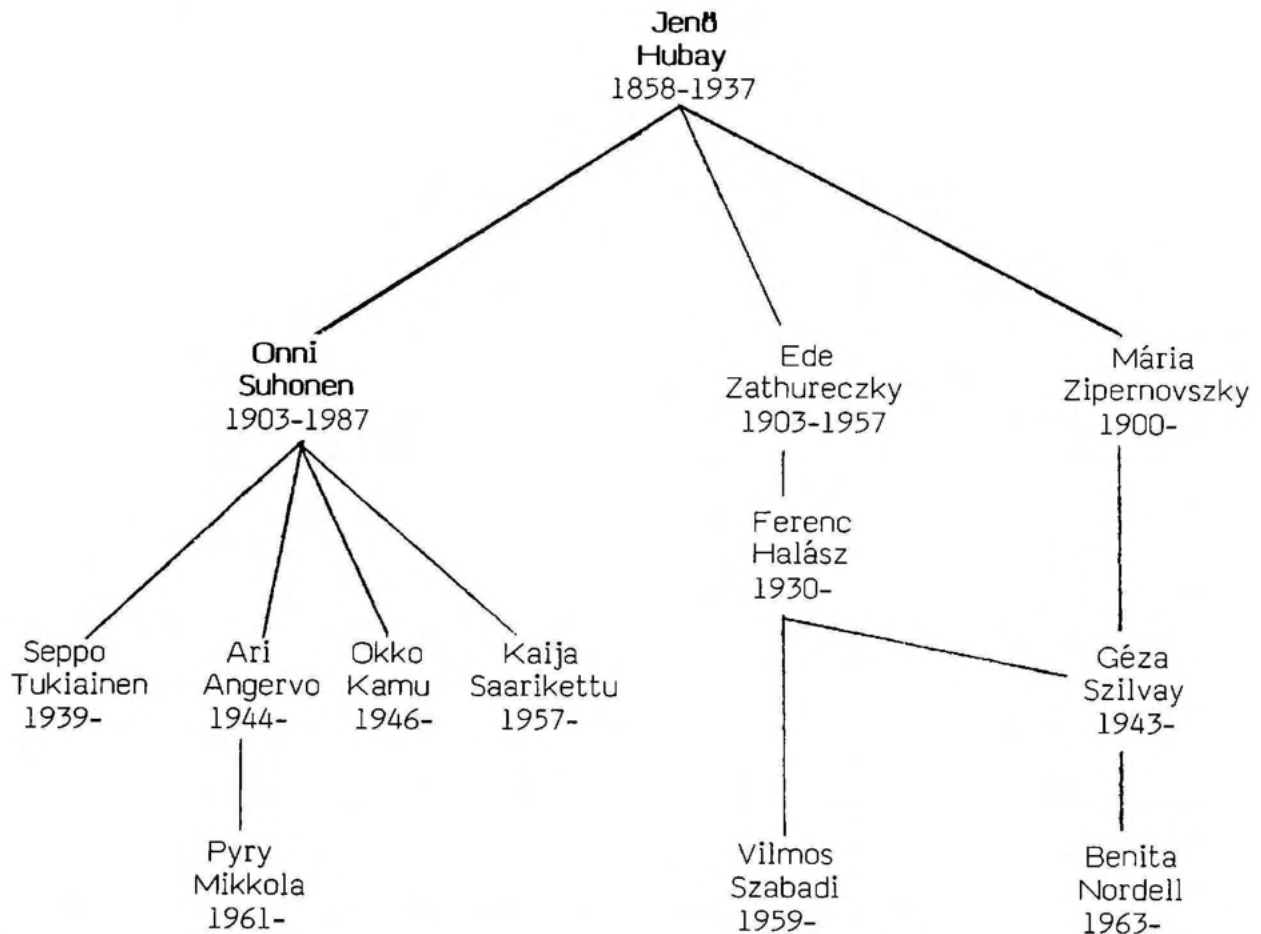
Käsitykseni mukaan Hermann Csillag ansaitsisi tutkielman, jossa selvitetäisiin hänen elämänvaiheensa, opintonsa ja toimintansa Suomessa. Unkarilainen kolmiosainen Zenei Lexikon ei mainitse häntä, ei ainakaan Hubayn oppilaiden joukossa.

*

Viime vuosisadan lopulla toteaa eräs helsinkiläinen päivälehti tyytyväisenä, että monet suuret ulkomaiset taitelijat ovat kunnioittaneet käynnillään syrjäistä pääkaupunkiamme ja mainitsee instrumentalisteista mm. sellaiset viuluniekat kuin Wieniawskin ja Sarasaten. (16) Tähän maineikkaaseen kansainväliseen taiteilijajoukkoon kuuluu myös unkarilainen Jenő Hubay (1858 - 1937). Hän piti marraskuussa 1890 kolme konserttia yliopiston juhlasalissa, säestäjänään nuori Alajos Boddó. Ohjelmassa oli klassisten viulusävellysten ja eräiden taiturikappaleiden lisäksi myös hänen omia sävellyksiään. Hubayn konserteista kirjoitti R. Faltin, joka oli silloisen musiikkielämämme monitoimisia johtohenkilöitä, seuraavaan tapaan: "Ohjelmansa viimeisen numeron, Kohtauksen csárdassa (n:o 6), joka on eloisa sävelmaalailu taiteilijan synnyinseuduilta, sai herra Hubay nousemaan aitoon unkarilaiseen hehkuun, joka tempasi vastustamattomasti kuulijat mukaansa." Säestäjä esitti jonkun Lisztin rapsodioista, "palan aitoa mustalaiselämää, niin värikästä ja illusorista, että yleisön tyytyväisyys oli täysin aiheellista." (17) Näitä Hubayn unkarilaisia taiturikappaleita soittivat myös muut ulkomaiset viulutaiteilijat tšekäläi-

sissä konserteissaan. Hubayn konsertoimisesta Suomessa 1926 tuli "todellinen Hubay-festivaali", kuten professori Helasvuo sanoo artikkelissaan. (18)

Suomen musiikkihistoriaan on jäänyt ennen kaikkea viulupedagogi, viulukoulun luoja Jenő Hubay. Vuosina 1923 - 30 hänellä oli kolme suomalaista oppilasta: Naum Levin, Onni Suhonen ja Kai Kajanus. Oheisesta sukupuusta näkee, miten Hubayn vaikutus on säteillyt meillä jo kolmanteen viulistipolveen Onni Suhosen välityksellä.

Jenő Hubayn viulukoulun Suomen-haaran 'sukupu', laatinut dosentti Reijo Norio, ilmestynyt Vilmos Szabadin haastattelussa **Hikoilevat viulut** (Lääkäri ja vapaa-aika 1/1986, 4-7).

Vaeltavia sävelmiä - filologisia ongelmia

Tri Gyula Weöres on julkaissut 1961 artikkelin suomalaisten kansanlaulujen varhaisista unkarinnoksista. (19) Näiden joukossa hän mainitsee István Bartalusin sävellyksen, jonka pohjana on väliotsikossa mainittu liperiläinen kansanlaulu. Sävellyksen nimi on Finn dalok, Collan K. és Lagi R. Helsingforsin gyűjteménye dal-lamaiból zongorára írta Bartalus István (Suomalaisia lauluja, Karl Collanin ja Rudolf Lagin helsinkiläisen kokoelman sävelmistä pianolle kirjoittanut István Bar-

talus), painettu Pestissä 1864. Kaunisasuinen nuotti löytyi yliopiston kirjaston lisäksi myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjastosta. Hän on valinnut pianomuunnelmiensa pohjaksi liiperiläisen sävelmän sarjasta Valituita Suomalaisia Kansan-Lauluja. (20) Bartalusta, joka on alkavan unkarilaisen kansanmusiikkitutkimuksen merkkihenkilöitä, näyttää kiinnostaneen suomalaisen ja unkarilaisen kansanmusiikin mahdollinen sukulaisuus. (21) Tähän kysymykseen tarttuu myös hänen arvostelijansa Mihály Mosonyi, joka epäilee, onko "kyseinen laulu elänyt jo silloin kansan suussa, kun esi-isämme (monien historiankirjoittajien mukaan) elivät vielä yhdessä suomalaisheimon kanssa tai olivat kiinteästi kosketuksessa suomalaisiin". (22) Oliko arvostelun kielteinen yleissävy syynä siihen, että Bartalus ei jatkanut suomalaisten sävelmien käyttöä sovitustyössä? Näin voi olettaa, koska kyseisen nuotin kansilehdelle on kirjoitettu: I. sz. eli I osa.

Suomalaiselle tai unkarilaiselle hungarologille voisi olla kiinnostavaa selvittää, mistä Bartalus sai suomalaiset laulut: lähettikö SKS vai antoiko Karl Collan ne hänelle käydessään Itävalta-Unkarissa 1863? (23) Kodály viittaa kirjoituksiinsa kymmeniä kertoja Bartalusiin. (24) Onko Bartalusin pianomuunnelmien arvostelussa esitetyllä kysymyksellä kansansävelmien 'alkusukulaisuudesta' mitään yhteyttä tästä kysymyisestä kansanmusiikkitutkimuksessa myöhemmin esitettyihin kannanottoihin?

Ehkä jotain selvyttä voitaisiin saada siihenkin, miten meikäläiseen pelimannimusiikkiin ovat tulleet kaksi espoolaisen Leikarit -yhtyeen levyttämää oletettavasti unkarilasperäistä sävelmää. Toinen näistä on Guturegin polkka (25), josta levyyn tekstilehdessä sanotaan: "Seppä Haapanen Kauhajoelta pyysi Vaasassa toimivaa unkarilaista ammattiviulustia Kauhajoelle viulunsoiton opettajaksi, jossa oppilaana oli mm. Elis Panula (Jorma ja Timo Panulan isä) ... Leikareille tämä sävelmä on kulkeutunut Jorma Panulan kautta." Leikareiden ohjelmiston lisäksi tämä 'unkarilainen polkka' on päässyt jopa Jorma Panulan johtaman Helsingin kaupunginorkesterin vappumatineaan. Viuluniekkan nimi on siinä määrin vääntynyt, että siitä ei voi päätellä, onko kysymyksessä unkarilainen vai kenties johonkin Unkarin vähemmistökansallisuuteen kuuluva musikanntti.

Paimenlaulusta (26) tiedetään seuraavaa: Eurajokelainen Sifferi Kivisilta (1881 - 1965) oli merkittävimpiä kansanklarinetistejamme, hänen soittoaan on äänitetty vuodesta 1935 alkaen. "Paimenlaulu tuntuu sisältävän muistumia jostakin unkarilaistyyppisestä sävelmästä. - Sifferi on soittanut tutkijoiden nauhoille useampiakin 'paimenlauluja', joilla hän tarkoittanee mielteliästä yksinäisen soittajan tunnelmakappaletta." Näin toteaa Paavo Helistö. (27)

Unkarilaisten laulelmien, nimeltä tunnettujen sävelseppöjen kansanomaisten laulujen tie Suomeen ei ole perin ihmeellinen asia, mutta tämä tie on hankalasti rastitettavissa. "Mustalaiseks' olen syntynyt" laulun vaiheet on selvittänyt perusteellisesti tri Weöres. (28) Tämän soman lemmenlaulun teksti on aivan lyhyt:

Yksi tyttö maailmassa on,
kalleimpani, aarre verraton.
Luoja, kuinka mua rakastit,
kun sa hänet mulle lahjoitit.
(Suom. V.T.)

Tuntemattomaksi on jäänyt se suomalainen, joka on tehnyt sanat tuttuun lauluun "Kuullos pyhä vala, kallis Suomenmaa". Laulukirjoissa ilmoitetaan, että kysymyksessä on "suomennos unkarinkielestä" ja että tämä on "unkarilainen kansansävelmä". Kansallishenkisen version rinnalla on Matti Turkian kirjoittama työväen aatemaailmaan sopiva, Marseljeesin tematiikkaa mukaileva teksti. (29) "Vala" ei ole suomennos, vaan täysin itsenäinen uudelleenrunoilu, sillä kolmisäkeistöisen, nopeatempoisen, tanssirytmiä unkarilaisen laulun olennaisin sisältö on seuraava:

Ei kukko niin ahkeraan kuovi tunkiolla,
kuin kultaseni minua peittelee.
Ei yövärttiä huutele tornissaan niin tiheään,
kuin kultaseni minua suutelee.
Ei myllynkivi pyörähdä niin monta kertaa,
kuin kultaseni minua suutelee. (30)

Tällaiset havainnot herättävät kysymyksen, kannattaisiko jonkun hungarologin tutkia laajemmankin materiaalin perusteella, mitä kulloinkin unkarilaisen laulun lopussa oleva merkintä "suom. sanat" tarkoittaa: onko kysymyksessä uudelleenrunoilu kuten edellä, alkutekstin jonkinlainen mukaelma vai todella autenttisuuteen pyrkivä käännös? Kiusallisin lienee tilanne silloin, kun myös unkarinkielinen teksti on julkaistu. Jos laulun tutkistelijä osaa kieltä, hän saattaa huomata, että "suom. sanat" eivät ole muuta kuin sarja suomalaisen säenikkarin mieleen jääneitä tai hänen kuulemiaan kliseitä: pusta, vinttikaivo, hevospaimen, mustalaisen soitto jne, ikään kuin nämä olisivat unkarilaisen kansanlaulun tai sellaiseksi luullun laulun peruselementtejä. Materiaalia tähän saa vaikka koulun laulukirjoista. Lähtökohdaksi voisi käydä esim. tuttu kansanlaulu "Elindultam szép hazámból", jonka on kääntänyt suomeksi sekä Sole Kallioniemi (31) että tämän kirjoittaja (32) ja jonka löytää myös Erkki Pohjolan ja Egil Cederlöfin julkaisemasta koulukirjasta (33).

Sävelmien tutkiminen olisi toinen tehtävä, jonka suorittajalla täytyy olla riittävä musiikillinen koulutus.

Tämän hetken tehtäviä

Selkeän kuvan Unkarin musiikin nykyisestä asemasta Suomessa saa teoksessa 'Ystävät, sukulaiset' julkaistusta professori Helasvuon esityksestä, johon jo edellä viitattiin, samoin bibliografian täydennysluettelossa mainituista artikkeleista. Tässä alustuksessa on pyritty käsittelemään muutamia olennaisimpia, etenkin varhaisia vaiheita suomalais-unkarilaisista kosketuksista musiikin alalla ja osoittamaan, miten ja millaisia tietoja tästä on saatavissa ja millaisten hungarologisten tutkielmien laadintaan voisi olla aihetta. Suorittamattomien tehtävien luetteloön saattaisi lisätä vielä esim. sen selvittämisen, mikä osuus oli säveltäjä-kuoronjohtaja-kriitikko Väinö Pesolalla (1886 - 1966) 1920-luvulta lähtien Unkarin musiikin tunnetuksi tekemisessä meillä Suomessa. Tarkoitin yhtenäisesitystä hänen työstään, kysymyksessähän on musiikkimies, joka opiskeli 1923 Budapestissa, osasi unkaria, esitteli meillä Bartókin ja Kodályin tuotantoa ja johti Psalmus Hungaruksen ensiesityksen 1931. Hänen jäämistönsä on talletettuna yliopiston kirjastoon.

Jos pyrimme "kokonaisvaltaiseen Unkari-kuvan rakentamiseen", niin musiikin alalla ovat mielestäni seuraavat tehtävät tärkeimpiä:

- Unkarin musiikinhistoriaa ja kansanmusiikkia käsittelevien tutkielmien julkaiseminen suomeksi.

- Jatkuva tietojen kerääminen ei vain pääkaupungin vaan myös niiden kaupunkien lehdistä, joilla on ystävyyskaupunki Unkarissa; muutkin lehdet tulevat tietysti kysymykseen. Tällöin saadaan kootuksi ja tallennetuksi solistien, kuorojen, orkesterien, kansanmusiikki- ja tanssiyhtyeiden molemminpuolisista vierailuista kertovat uutiset ja arvostelut.

- Radion television ja oopperan ohjelmien seuraaminen.

- Yritettävä saada entistä enemmän unkarilaisia sävellyksiä suomalaisten solistien, kuorojen ja orkesterien ohjelmistoon.

Mikäli tätä seurantaa ja aineiston keruuta suoritetaan jatkuvasti, säästetään paljon aikaa ja vaivaa tulevilta tutkijoilta. Hyötyä olisi keruun tuloksista myös silloin, jos "Suomalais-unkarilaisten kulttuurisuhteiden bibliografia vuoteen 1981" joudutaan uusimaan ja täydentämään. Kerätyn materiaalin käytön ja säilyttämisen kannalta olisi paras paikka hungarologian keskus, jollainen toivottavasti saadaan Suomeenkin.

Täydennystä bibliografiaan:

Tervonen, Viljo & Wichmann, Irene: Suomalais-unkarilaisten kulttuurisuhteiden bibliografia vuoteen 1981. Castrenianumin toimitteita 24. Helsinki 1982.

1. **Béla Bartók 1881 - 1945** - musiikkia puhtaasta lähteestä. Koonnut ja suomentanut Leena Laasonen-Szilvay. SULASOL, Helsinki 1981.

2. **Erdélyi-Rauhala, Lenke:** Leikimme laulaen ja soittaen. Musiikki Fazer Oy 1978.

3. **Helasvuo, Veikko:** Unkarilainen musiikki ja musiikkipedagogia Suomessa. Ystävät, sukulaiset. Suomen ja Unkarin kulttuurisuhteet 1840 - 1984. SKS, Pieksämäki 1984, 203-213.

4. **Kevätuuli.** 5 unkarilaista laulua nuorille äänille. Sov. Asko Vilén. Suom. Viljo Tervonen. Suomen Työväen Musiikkiliitto STM ry 1983.

5. **Lennä, riikinkukko** - Unkarilaisia lauluja lapsi-, nuoriso- ja naiskuorolle. Valikoineet ja suomentaneet Sole Kallioniemi ja Viljo Tervonen. Hellas-piano Oy, Jyväskylä 1984.

Suomen Kodály-seuran tiedotuslehti: alkaen vuodesta 1981 sisältää tietoja ja artikkeleita Zoltán Kodályin ajatusten pohjalta syntyneestä musiikkikasvatuksen menetelmästä, suomennoksia Kodályin kirjoituksista sekä artikkeleita suomalais-unkarilaisista kosketuksista musiikin alalla. Seuraavassa näytteeksi muutamia, joista mainitaan ilmestymisvuosi, lehden numero ja sivut.

6. **Erdélyi-Rauhala, Lenke:** Kodályin ideologian ja metodiikan käytöstä Suomessa vuosina 1960 - 1983. 2/1985, 6 - 10.

7. **Helistö, Paavo:** Zoltán Kodály ja Ilmari Krohn. 2/1986, 5 - 10. (Käsikirjoitus julkaistu myös Synkoopin numerossa 12, 15.4.1983)

8. **Szönyi, Erzsébet:** Humanismi elämänasenteena. 1/1982, 9 - 18.

9. **Tanító, Béla:** Kalevala ja Bicinia Hungarica. 3/1985, 6 - 8.

10. **Tervonen, Viljo:** Bartók, Kodály ja suomalaiset. 2/1982, 11 - 42.

11. **Tuuliala, Timo:** "Musiikki moninkertaistaa elämän kauneuden ja kaiken, mikä siinä on kallisarvoista." Zoltán Kodály 1882 - 1967. 3/1982, 3 - 7.

12. **Tanító, Béla:** Kodály ja Kalevala. Suomentaneet Maria ja Raimo Virtanen. Lempäälän kulttuurilautakunta 1985.

13. **Tervonen, Viljo:** Kodály Finnországban. Népszava, 1982. dec. 11.

14. **Tervonen, Viljo:** A magyar nótától A kékszakállú herceg váráig. Bartók zenéje Finnországban. Kortárs 3/1981, 474 - 486.

15. **Viljonen Tervo:** A magyar népköltészet Finnországban (a kezdetek). Filológiai Közlöny XXVIII/4, 468 - 481.

16. **Tervonen, Viljo:** Unkarilaisen kansanlaulun tulo Suomeen. Suomi-Unkari 1/1982.

Levytyksiä

17. Akademiska Damkören Kyran. Dirigent Lena von Bonsdorff. Som ett eko. Levyssä 6 Bartókin kansanlaulusovitusta ja 4 Kodályin madrigaalia. Omakustanne. Konsertin ohjelmalehdessä (6.3.1983) julkaistu Kodályin Enkelit ja paimenet, suom. Viljo Tervonen, sekä saman säveltäjän Jouluinen paimentanssi, suom. Sole Kallioniemi.

18. Kodály Centenary 1982. Helsingin Juniorijouset, joht. Csaba & Géza Szilvay. /Kodály - Ahti Sonninen, Unkarilainen rondo; Kodály - Sztareczky, Tansseja Nagykállósta; Einojuhani Rautavaara, Hommage à Zoltán Kodály/. Fuga - 3035.

Tulossa

v. Creutlein, Timo: stipendiaattina Unkarissa 1986 - 87, valmistelee teosta Kodály-menetelmästä ja sen käytöstä musiikinopetuksessa.

Kallioniemi, Sole: valikoinut ja suomentanut unkarilaisia sekakuorosävellyksiä, julkaisee Hellas-piano Oy.

LÄHTEET

1. Hungarologia ja unkarin kieli. Suomi-Unkari 4/1986
2. Ks. täydennys bibliografiaan n:o 14
3. Ungerska folksånger. Övers. L/udvig/ L/eonard/ Laurén. Ilmarinen 82 - 84, 92/1851
4. Unkarilaisia kansanlauluja. Unkarinkielestä suom. Koloman /= J. H. Päivärinta/ US 11 - 12, 17/1874
5. Bihang till Åbo Underrättelser 67/1840
6. Ilmarinen 41/1850
7. Ks. myös Suomalaiset ja Unkarin vapaussota 1848 - 1849. Ystävät, sukulaiset, 63 - 65.
8. Häälaulu. Kain soitto katkeraan (unkarilaisia kansanlauluja). Sov. R. Faltin
9. Den ungerska folk- och zigenarmusiken. Finsk Musikrevy 1905, 351 - 354 ja 365 - 369.
10. Säveletär 4/1907, 51 - 52.
11. Säveletär 7 - 8/1907, 75 - 78 ja 103 - 104.
12. Säveletär 4/1907, 51.
13. Ungerska konserten i Helsingfors den 21 april 1907. Dirigent: Nándor Rékai. Programanalys jämte en inledning af Andor Cserna. Övertryck från Finsk Musikrevy.
14. Finland 95/1888
15. Finland 88/1889
16. Finland 43/1892
17. Finland 262/1890, toinen arvostelu n:ossa 264
18. Ks. täydennys bibliografiaan n:o 3
19. Kalevalaseuran vuosikirja 41, 227 - 239.
20. SKS, kaikkiaan neljä vihkoa, 1854 - 1871
21. **Sz. Farkas, Márta** : Bartalus István. A múlt magyar tudósai. Akadémiai Kiadó, Budapest 1976.
22. Zenészet Lapok, 1864. aug. 4.
23. /Collan, Karl/ (= K.) En blick på Österrikes tidningspress /mm. Unkarista/. Helsingfors Tidningar 183, 185, 189/1863

24. **Kodály, Zoltán:** Visszatekintés II. Zeneműkiadó Vállalat. Budapest 1974, 548 /henkilöhakemisto/

25. LELP 1, 1983.

Tämän kirjoituksen valmistuttua sain selville, että unkarilaiseksi mainittu viulunsoittaja oli nimeltään Josef Kudurek, Vaasassa kahvilasoittajana ja kelloseppänä toiminut mies. Kesällä 1907 hän oli Kauhajoella opettamassa kylän pojille viulunsoittoa. - Kauhajoen nuottikirja I. Jorma Panulan säätiö 1977, 15.

26. LELP 2, 1985

27. **Helistö, Paavo:** Klaneetti. Kansansävelmiä klarinetilla. Kansanmusiikki-instituutin julkaisuja 17. Kaustinen 1985, 32 /nuotti/, 66

28. Kalevalaseuran vuosikirja 49, 240 - 256.

29. Vannokaamme vala vapaudelle. Työväen laulukirja, Kotka 1903, 13 - 14.

30. Tiedot tästä annettu tutkimukseen Vesa Karkela: Taistojen tiellä soiteltiin ja soiton tahdiissa tanssittiin. Varkautelaiset osakulttuurin kaudella. Työväenmusiikki-instituutin julkaisuja 2, Jyväskylä 1983, 215, 303

31. Unkari laulaa. Edition Fazer 1982, 4 - 5.

32. Tonavalta puhaltaa. SKS 1977, 87.

33. Musiikin maailma. Musica III. Musiikki Fazer, 2. painos. Helsinki 1970, 221.